

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"ויצא יעקב מבאר שבע" (בראשית כ"ח, י')

בתחילת פרשת 'ויצא' נאמר: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה".

ומובא ב'בראשית רבה' (פרשה סח פסקה ו): "ויצא וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו, ואת אמר ויצא יעקב? רבי (זעירא) עזריה בשם ר' יהודה בר סימון אמר - בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ודכוותה (רות א) ותצא מן המקום אשר היתה שמה וגו'. ותצא, וכי לא יצא מן המקום אלא היא, והרי כמה חמרים כמה גמלים יצאו, ואומר ותצא? רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון ור' חנין בשם ר' שמואל בר ר' יצחק אמר כשהצדיק בעיר הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ניחא דתמן לא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד, אלא הכא דהוי יצחק ורבקה. רבי עזריה בשם רבי סימון אמר לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים".

רש"י מביא מדרש זה ואומר: "ויצא יעקב - על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתוב וירא עשו כי ברך וגו', ומשמר חזר לענין הראשון. ויצא - לא היה צריך לכתוב, אלא - וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יצאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם. שבזמן שהצדיק בעיר הוא הדרה הוא זיוה הוא הדרה. יצא משם - פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה. וכן (רות א) ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות".

ויש לשאול, מדוע רש"י מוסיף: "הוא הודה" שבמדרש לא מופיע, ומה המשמעות של שלושת הגדרות אלו:

מזרחי מסביר את המושגים - הודה, זיוה והדרה: "שכל זמן שהצדיק בעיר כל העם מתביישין מפניו, ומכבדין זה לזה, ונמשכין אחר מעשיו הטובים ודיניו והוראותיו, וזהו -זיו העיר והודה והדרה... אבל כשפנה הצדיק משם, אז איש כל "הישר בעיניו יעשה", "יראהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד", "ותעלולים ימשלו בס", וזהו - "פנה זיוה והודה והדרה".

בעל גור אריה מסביר מושגים אלו: "פנה הודה וכו'. ונראה שמזכיר ג' דברים לפי שהצדיק בעיר מדריך האנשים בקרבה ביראת שמים, שהוא מצות עשה ולא תעשה, והם מצות השם יתברך. והשני - שהוא משכיל אותם בחכמה. והשלישי - ללמד אותם מדות טובות והגוננות... וכנגד הראשון אומר 'פנה הודה', כי ההוד הוא לשון שבח, כמו "הודו לה'" (תהלים קלו, א), ועל האיש שהוא ירא אלהים נאמר עליו שראוי לשבח אותו, כמו שנאמר (משלי לא, ל) "יראת ה' היא תתהלל", ויראת ה' הוא לו שבח בודאי. וכנגד החכמה שהוא מלמד אותם נאמר 'פנה זיוה' הנאמר על החכמה שהיא זיו, כדאמרינן בפרק מי שהחשיך (שבת קנו). 'מאן דאתילד בדי בשבת יהא גבר חכים ונהיר', ופירש"י גבר זיותנא. וכן "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א). 'הדרה' הוא רמז על המדות המשובחות שהם תפארת לעושיה, כדאמרינן (אבות פ"ב מ"א) 'איזה דרך יבחר לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה'".

בעל משכיל לדוד מסביר: "ומה שהזכיר ג' דברים הוד זיו והדר היינו כלפי שיש ג' הנאות לעיר בישיבת הצדיק לנפשם וגופם וממונם. לנפשם שהוא מורה להם הדרך הישרה לדעת מה יעשה ישראל. ועוד שהוא מעכב את הפורענות שלא תבא על גופם ועל ממונם".

ט"ז מסביר: "ויצא, הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה. צריך ביאור על ג' לשונות אלו. תו הא בפסוק נאמר בכל מקום הוד והדר וכאן הפסיק בזיו ביניהם. ונראה שמעלת הצדיק בזה הוא מרמוז במלאכי (ב') תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון. מבואר מזה דתחילה חשב שתי מעלות מצד עצמו דהיינו תורת אמת, ובשלוש ובמישור הלך אתי. והמעלה השלישית היא מצד אחרים שהם ציינים לדיינים שלו על זה אמר ורבים השיב מעון. ע"כ סידר כאן תחילה הוד וזיו שהם מעלות עצמו, והשלישית שהיא מצד אחרים אמר על זה הדר דפירושו מהודר מאחרים".

מחלוקת הפרשנים בהבנת המדרש

נוסח המדרש - נוסח השאלה כפי שמובא במדרש הוא: "ויצא. וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו, ואת אמר ויצא יעקב". ויש להבין, מהו הקושי שמוצא המדרש בפסוק.

הבנת רש"י - רש"י מנסח את השאלה כך: "ויצא. לא היה צריך לכתוב, אלא - וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יצאתו". נראה, שלפי רש"י השאלה היא - שאם כתוב: "וילך חרנה", אז ברור שהוא יצא מבאר שבע, אז למה צריך לכתוב: "ויצא יעקב מבאר שבע"? וכמו שלעיל מובא בפסוק: "וילך פדנה ארם", ולא כתוב שיצא מבאר שבע, כי זה ברור, גם כאן זה מיותר.

הבנת המזרחי - ונראה, שה'מזרחי' הבין את שאלת המדרש בשונה מהשאלה המופיעה ב'רש"י'. ולדעתו, שאלת המדרש היא, מדוע נאמר: "ויצא יעקב" בלשון יחיד, כאשר הוא לא יצא לבד, אלא היו איתו עוד הרבה חמרים וגמלים. כלומר, באותה יציאה של יעקב יצאו עוד הרבה חמרים וגמלים, אז למה כתוב ויצא בלשון יחיד, ולא ויצאו בלשון רבים. ויש לפרש כך את הבנתו, שהרי הוא תמה על רש"י ושואל: "ולא ידעתי איך הניח רש"י ה'בראשית רבה' ופירש פירוש אחר". ומתוך, שאולי ל'רש"י' היה מקור אחר לשאלתו: "ושמא מצא זה במקום אחר והניח ה'בראשית רבה', מפני שמוציא ולא ויצאו לא קשיא, דאיכא למימר שאמר - ויצא בלשון יחיד מפני שיעקב הוא העיקר וכן בנעמי".

הבנת בעל 'שפתי כהן' - בעל 'שפתי כהן' מביא את שאלת המדרש, ומסביר שאלה זו כן כפי שמסביר רש"י: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. חז"ל אמרו (בראשית רבה ס"ח, ו') וכי לא יצא אלא הוא, והלא כמה חמרים וכמה גמלים יצאו? אלא מגיד שיציאת הצדיק עושה רושם. הוקשה להם - למה הזכיר היציאה, יאמר - וילך חרנה, כי אי אפשר להלוק שם אם לא יצא". כלומר, שאלת

המדרש היא על עצם הזכרת **היציאה**, ולא על כך שהפועל **יוצא** הוא **ביחיד** ולא ברבים. **משמע**, שיש מחלוקת ביניהם בהבנת **רש"י**, **ה'מזרחי** סובר ששאלת **רש"י** שונה משאלת **המדרש**, ואילו בעל **שפתי כהן** מסביר את שאלת **המדרש** בדיוק כפי **רש"י** מנסח את השאלה.

הבנת ה'גור אריה' - נראה, שניתן לפרש זאת על פי דברי **מהר"ל ב'גור אריה'**. על פי הסברו נראה, ששאלת **המדרש** היא, שאין שום ייחודיות בזה שיעקב יצא מבאר שבע, שהרי הרבה חמרים וגמלים יוצאים מבאר שבע באופן תדיר, בלי קשר כלל ליציאת יעקב. **כלומר**, המדרש לא התכוון לומר, שבאותה יציאה של יעקב יצאו עוד חמרים וגמלים, וא"כ קשה מדוע נאמר **יוצא** בלשון יחיד, אלא שבאופן רגיל מדי יום, הרבה אנשים יוצאים מבאר שבע, וברור שאין שום עניין להזכיר את יציאתם, וכמו כן אין שום עניין להזכיר את יציאת יעקב מבאר שבע, אלא רק את הליכתו לחרן, שהיא זו שמעניינת אותנו. ולכן השאלה של **המדרש** היא כן כמו שניסח **רש"י**, שאין לכתוב כלל: **"יוצא יעקב מבאר שבע"**, אלא רק: **"וילך חרנה"**. ועל זה באה תשובת **המדרש**, ששאר היציאות של האנשים אין בהם שום עניין מיוחד, ולכן לא מוזכרות, אך יציאתו של הצדיק עושה רושם ולכן התורה הזכירה את יציאת יעקב. ויוצא, שגם **רש"י** וגם בעל **שפתי כהן** הבינו את **המדרש** כהבנת בעל **גור אריה**.

"הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה"

רש"י מסביר: "ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם - פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה". **וקצת** נראה שיש בזה אריכות דברים, והיה אפשר להדגיש את הדבר העיקרי **שיציאת הצדיק עושה רושם, ולכתוב**: "ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, יצא משם - פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה". וממילא ברור, שבזמן שהוא בעיר אז: "הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה", ואין צורך לכתוב זאת במפורש.

ועוד יש לדקדק, שכמו שלאחר היציאה נאמר: **"פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה"**, כך כאשר הוא נמצא בעיר היה לו לכתוב: **"שבזמן שהצדיק בעיר, נמצא בה הודה, נמצא בה זיוה, נמצא בה הדרה"**. הפועל **נמצא** בניגוד לפועל **פנה**, ומדוע נאמר - **הוא**.

ועוד יש לדקדק, למה מדגיש שלש פעמים את המילה - **הוא**: **"הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה"**, ולא בקיצור: **"הוא הודה זיוה והדרה"**.

רעיון מרכזי - ואולי יש לומר, שהרי השאלה היתה למה נאמר: **"יוצא יעקב"**, והתשובה לכך היא, שנאמר - **יוצא יעקב** בכדי ללמד, שיציאתו של צדיק עושה רושם, כי ביציאתו פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה. ולכאורה, העיקר חסר מן הספר, כי מהמילים: **"יוצא יעקב"** **כשלעצמן**, אני יכול רק לדעת שיציאת צדיק עושה רושם, אך במה היא עושה רושם, איני יודע. ואם התורה רצתה ללמד אותנו במה יציאת הצדיק עושה רושם, אז שתכתוב בפירוש שיצא הודה זיוה והדרה של באר שבע.

לכן מדגיש **רש"י** בעקבות **המדרש**, שיעקב עצמו - הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, עם הדגשת המילה - **הוא** שלש פעמים. וכאשר כתוב: **"יוצא יעקב"** אין הכוונה לאיש - **יעקב**, כי זה שהוא הלך כבר נאמר בפרשה הקודמת, אלא בשם - **יעקב** הכוונה - **להודה זיוה והדרה**, וכאשר כתוב בפסוק - **יוצא יעקב מבאר שבע** כאילו כתוב - **יוצא הודה זיוה והדרה מבאר שבע**.

וכן מובא **ב'מזרחי**: "שמע מינייה שלא דבר הכתוב על יציאת גופם, אלא על יציאת הזיו וההדר שפנו משם, וכאלו אמר, ויצא זיו יעקב, ויצא זיו נעמי". וכן בספר **'משכיל לדוד'**: "אלא מוכרח דהכא מלתא חדתא אשמועינן קרא ביציאה זו המיותרת בקרא, ואינו הענין הנזכר לעיל, דהתם מיירי ביציאת גופו, ויציאה דהכא קמ"ל מיציאת זיוו והדרו וכו'".

וכדומה אומר **'אור החיים הקדוש** בפירושו על דרך הרמז, בהביאו **מ'הזוהר הקדוש** (ח"א קמז ע"א): **"יוצא יעקב היא הנפש בצאתה מעולם העליון, ונקרא יעקב על שם יצר הרע הכרוך בעקביו"**. רואים, שלשם - **יעקב** ישנם מובנים נוספים, מלבד השם של האיש יעקב.

"יוצא יעקב" - פירושים נוספים

"יוצא יעקב" - מאהלי שם ועבר - בעל **שפתי כהן** מוסיף הסבר נוסף, שפסוק זה לא חוזר על הפסוק שבפרשה הקודמת, אלא מדבר על יציאה אחרת, שיצא מאהלי שם ועבר ששם שהה י"ד שנים, שבע שנים אצל **שם**, ושבע שנים אצל **עבר**. ולכן נאמר ברבים - יושב אהלים, שני אהלים, של שם לחוד ושל עבר לחוד. ואת הפסוק: **"יוצא יעקב מבאר שבע"** הוא מסביר, שיעקב יצא מבאר מים חיים, בארה של תורה. ובסה"כ היו לו שלש יציאות: מבית אביו, מבית מדרש של שם, ומבית מדרש של עבר. ומוסיף ששלושתן רמוזים באותיות - **מ.ב.א.ר. ש.ב.ע.**, שהרי, כלולים כאן שלושת השמות: **אב - שם - עבר**.

"יוצא יעקב" - לקיים מצוות רבקה, **"וילך חרנה" - לקיים מצוות יצחק** - בעל **בית הלוי** סובר שביציאה מבאר שבע ובהליכה לחרן היו שתי מטרות. רבקה אמרה לו שיברח אל לבן, ועיקר כוונתה היה שלא יהיה בבאר שבע מקום שעשיו שם, והעיקר בזה הוא היציאה. ויצחק ציוה לו שילך לפדן ארם ולקחת אשה מבנות לבן, ותכלית ציוויו זה היה ההליכה לחרן. ויעקב קיים דברי שניהם, שהוא היציאה מבאר שבע וגם ההליכה לחרן, לכן נאמרו שני הדברים, גם: **"יוצא יעקב"** וגם: **"וילך חרנה"**.

מסוגל לישועות - כיודע לימוד משניות מס' קנים מסוגל לישועות. **ז"ה יאל לאור פירוש נרחב למס' מלווה באיורים**

להקלת ההבנה. לרכישת הספר ניתן לפנות לרכז גרשון אינגבר בטל. - 0527698670

בתקופה זו של הקורונה השיעורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692.

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net